

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Ми з чоловіком Артемом зустріли повномасштабне російське вторгнення в нашої квартирі на Подолі. Вибухи на світанку. На диво, відсутність страху. Лише відчуття того, що все обнулилось.

Чітко пам'ятаю, як тим лютневим ранком проходила повз кінотеатр «Жовтень» і в суцільній тиші почула виття першої сирени. Поодинокі перехожі не звертали на це жодної уваги. Усе було як у тумані — важко було планувати щось на кілька днів наперед. Однак у мене з'явилась думка, що саме зараз, у цій критичній ситуації, варто почати записувати довгі розмови з «великими рибами». Я передбачала, що ці діалоги будуть максимально чесними та відвертими, без добирання правильних слів. Так воно і сталося.

Дипломати, режисери, актори, музиканти, військові — усі вони в той чи той спосіб поділилися думками про те, за яких обставин Україна переможе і як це змінить світ. Усі почали розуміти: йдеться про боротьбу нової і старої епохи, і нарешті настав час, коли від українського майбутнього залежить доля всього людства.

Фактично кожна бесіда в цій книжці відбувалася під супровід сирени. Принаймні вона звучала з мого боку, коли розмови велися на ремоуті.

Нас постійно попереджали про повітряні тривоги, але всередині ми залишалися спокійними та концентрованими. «Тривожні розмови» були своєрідними ліками від паніки, у яку нас постійно намагались занурити

російські окупанти. Поки вони залякували нас ракетними обстрілами, знищували інфраструктурні об'єкти, залишали без світла, ми розмовляли про майбутнє. Про перемогу світла над темрявою. Про те, як відбувається геополітичний злам, як переформатувати країни.

На дев'ятому місяці війни мій чоловік — журналіст, прессекретар «Правого сектору», ідеолог українського націоналізму — Артем Скоропадський помер у віці сорока одного року. Насамперед він не витримав психологічного напруження від війни, у яку був глибоко занурений вісім років поспіль. Він не міг більше чути про постійну загибель побратимів на фронті. Його вбила постійна тривога про те, як зміниться Україна. Утім Артем завжди вірив у те, що перемога України над москowitzами так чи інакше настане. Вірив у те, що ми переїдемо жити до звільненого кримського селища Сімеїз. Та передусім його цікавила саме світоглядна перемога над імперціями. Артем чекав на цю збірку й допомагав мені в доборі героїв і формулюванні запитань до них.

Ця книжка — спроба зібрати голоси українських та іноземних інтелектуалів, що проривалися через виття повітряних тривог. Маю надію, що у сприйнятті нових поколінь ці наративи звучатимуть гучніше за сирени та хрещена вогнем українська нація остаточно подолає як воєнний, так і тривожний стан.

Олена Солодовнікова

«ЛІКВІДУВАТИ ПУТІНА МОЖЕ НЕ ГЕНЕРАЛ, А ПРОСТА ПРИБИРАЛЬНИЦЯ»

ЕКСПРЕЗИДЕНТ ПОЛЬЩІ ЛЕХ ВАЛЕНСА

Лех ВАЛЕНСА, президент Польщі з 1990 по 1995 рік. у 1980-му був одним із засновників профспілки «Солідарність» — першої невідконтрольної державі у країнах із комуністичним режимом. У квітні 1989-го Валенсі вдалося домовитися з комуністичною владою. Результат — запуск глибоких політичних та економічних реформ, що дали можливість Польщі стати демократичною державою. Тоді ж, улітку, «Солідарність» отримала 99 зі 100 місць у Сенаті. У 1990-му Валенсу обрали президентом Польщі: у другому турі набрав 74 % голосів. Згуртував навколо себе інтелектуалів, з якими проводив реформи. За п'ять років програв вибори Александрові Квасневському. Лауреат Нобелівської премії миру 1983 року.

«Україна довела, що на неї можна
розраховувати і що їй треба допомага-
ти. А після перемоги треба дуже швидко
її відбудувати, бо такий хоробрий
народ заслуговує на це», — перекона-
ний експрезидент Польщі Лех Валенса

Р За чотири дні до початку агресії ви заявили, що в разі нового воєнного нападу Російської Федерації на Україну потрібно негайно відповісти Путіну, атакувавши Москву.

Я гравець, який завжди виходить наперед — на противника. Коли він скаже, що хоче атакувати Київ, то я нападу на Москву. Треба зробити все, щоб Москву атакували. Я кажу не про людей, а про палаци, Кремль. Як можна дозволити собі руйнування столиці України? І тому я боровся б по-іншому і вже знищив би Кремль.

Р Але коли напад стався, то Захід злякався навіть залучати НАТО. Чому? Як пояснити це боягузтво, і чи воно виправдане?

НАТО не боїться, воно зараз на вищому рівні розвитку. Тільки воно не застосовує таких методів, як Путін (танки, окупація), а вирішує проблеми мирно (аргументи, мудрість). Натомість Путін перебуває в Середньовіччі. Він іще не доріс до цього — не розуміє, що, замість нищити, треба будувати. Не зачиняти, а відчиняти. Саме тому Захід не хоче зійти із цієї стежини — розумного залагодження проблеми.

Путін грає в лоб, силовим методом, як у боксі, а Захід грає розумом, як у шахи. Звідси той казус, що західні лідери не вміють із Путіним говорити. Я сказав би йому: «Чуваку, якщо в тебе є танки, то в нас їх більше і вони кращі. Якщо в тебе є ракети, то чи знаєш ти, що наші набагато ефективніші? У тебе є ядерна зброя? У нас вона набагато сучасніша. Ти хочеш на когось наїхати? Але ми цього не хочемо. Ми прагнемо миру, розвитку, мудрості. Тому вирішуй. А якщо ти хочеш спробувати на нас свої методи, то, вважаю, тебе нема. Ти ліквідований. Як не віриш, можемо тобі показати наші

танки й наші ядерні ракети, щоб ти впевнився, що шансів не маєш».

Тобто є дві гри: Путін грає в лоб, силовим методом, як у боксі, а Захід грає розумом, як у шахи. І звісно, що вони не можуть дійти до спільного знаменника, бо грають у різні ігри. Тільки Путіну треба довести, що в тій своїй грі він не має шансів, а Захід просто не хоче в неї входити.

Р Останні бомбардування Яворівського полігону відбулися за 20 кілометрів від кордону з Польщею. Які ще аргументи потрібні європейцям, щоб дати повноцінну відсіч схибленому агресорові?

Захід не опуститься на нижчий рівень боротьби. Він не хоче руйнувань, тому цього уникає і сподівається, що Путін зрозуміє: це не має сенсу. Захід не втручається, бо Україна з його допомогою впорається сама.

Р Є така думка, що Путін розраховує напасти не тільки на Україну. Чи ви її поділяєте? Наступними жертвами можуть стати Литва та Польща?

Якщо так вчинить, то прискорить свій кінець. По Україні видно, що вона добре справляється і робить це, щоб добити Росію. А як Путін захоче, щоб його швидше прикінчили, то хай спробує. Але він не має такої сили, бо НАТО не лише озброєне краще, а є кращим і в інших галузях. Щоправда, на таку стежку боротьби НАТО зараз не бажає ступати.

Р Яка ймовірність того, що справді розпочнеться Третя світова війна?

Завжди існує ймовірність, бо є невідповідальні люди. Проте я маю сподівання, що до цього не дійде, бо у світі

стілки зброї, що може бути повне винищення. А політика НАТО в тому й полягає, щоб конфронтація не довела до такої катастрофи. Гадаю, холодний розум перемаже.

Р Світовий потяг до глобалізації на сьогодні вже втратив актуальність?

Ми виходимо з тієї епохи, яка тривала до кінця XX століття, коли були війни, стрілянина, пересування кордонів. А тепер технічний розвиток нам говорить, що в агресивних замкнутих країнах не може бути нормального добробуту. Треба долати кордони й поділи, варто перебувати в колі глобалізації, бо техніка ширша за наші держави, оскільки потребує більшої зорганізованості.

Це десь так, як мавпі дати небезпечну бритву. Вона нею вимахує, і невідомо, кого зачепить.

Коли наші прадіди придумали велосипед та іншу примітивну техніку, то з окремих регіонів зіпили держави. Однак далі — інтернет, літаки, багато іншої специфічної техніки, що не вміщується в ці бар'єри, і тому ми повинні створювати більші структури. Тільки одні хочуть цього досягти за допомогою танків і війни, що є маячнею, а другі — через програми, відкритість, усвідомленість.

Р Як ви вважаєте, чому білоруси не змогли усунути Лукашенку під час протестів проти результатів президентських виборів? Ви казали, що Лукашенко — хитрий лис, але на сьогодні він уже не має вибору — змушений брати участь у війні з Путіним.

Лукашенко намагається втриматися при владі. А тут панують демократія, вибори, а не обман, поліція, репресії. Він не прийняв того, що посада обіймається

через виборчий бюлетень. Народ там безсил, бо не може піти проти наруги. Це інший підхід, зараз Росія намагається накинати його Україні. Ще трохи, і ця війна двох філософій закінчиться — і розпочнемо будування в новому стилі. Росія і Білорусь поки що перебувають у полоні старої концепції, а до нової перейти не хочуть. Не хочуть жити мирно й демократично, не хочуть відкривати кордони, а хочуть, навпаки, загарбувати нові території. Ми й досі перебуваємо в перехідному стані.

Ракети вже летять із території Білорусі. Чи можуть білоруси обирати: воювати чи не воювати в Україні?

Загалом НАТО стежить за тим, що відбувається, і після того, як підключилась би Білорусь, мало б зреагувати. Мав би увійти хтось із Північноатлантичного альянсу. Повинна бути рівновага: коли Путін підтягує Білорусь, то мусить це збалансувати хтось із натовської сили.

Якою ви бачите реальність загрози ядерного вибуху? Путін лише шантажує ним увесь світ? Чи є в нього реальні потужності? Яку країну він може атакувати ядерною зброєю? Польща в зоні ризику?

Якщо Путін — самогубець, то так. Тільки він хоче не сам собою піти зі світу, а колективно, втягнувши всіх нас. Тому всіх і страшить, лякає тим, що збирається застосувати атомну бомбу. Що може його підштовхнути — не знаємо, бо це людина неадекватна. Якщо мавпі дати небезпечну бритву, та нею вимахуватиме, і невідомо, чи кого зачепить. Але чи можна дозволити одній людині шантажувати увесь світ? Ми маємо таким чином застосувати засади демократії, щоби рішення такого типу не ухвалювалися одноосібно.